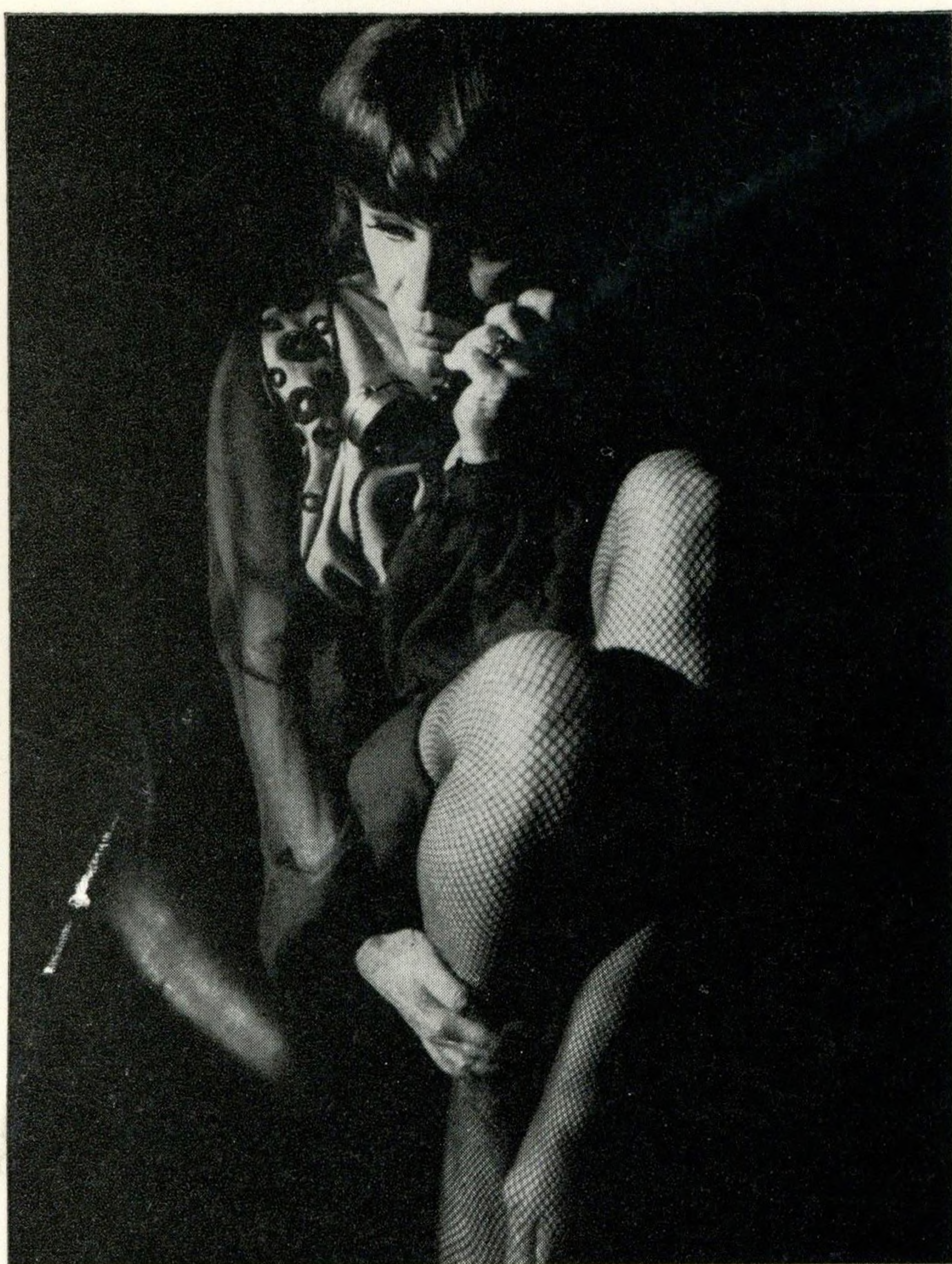
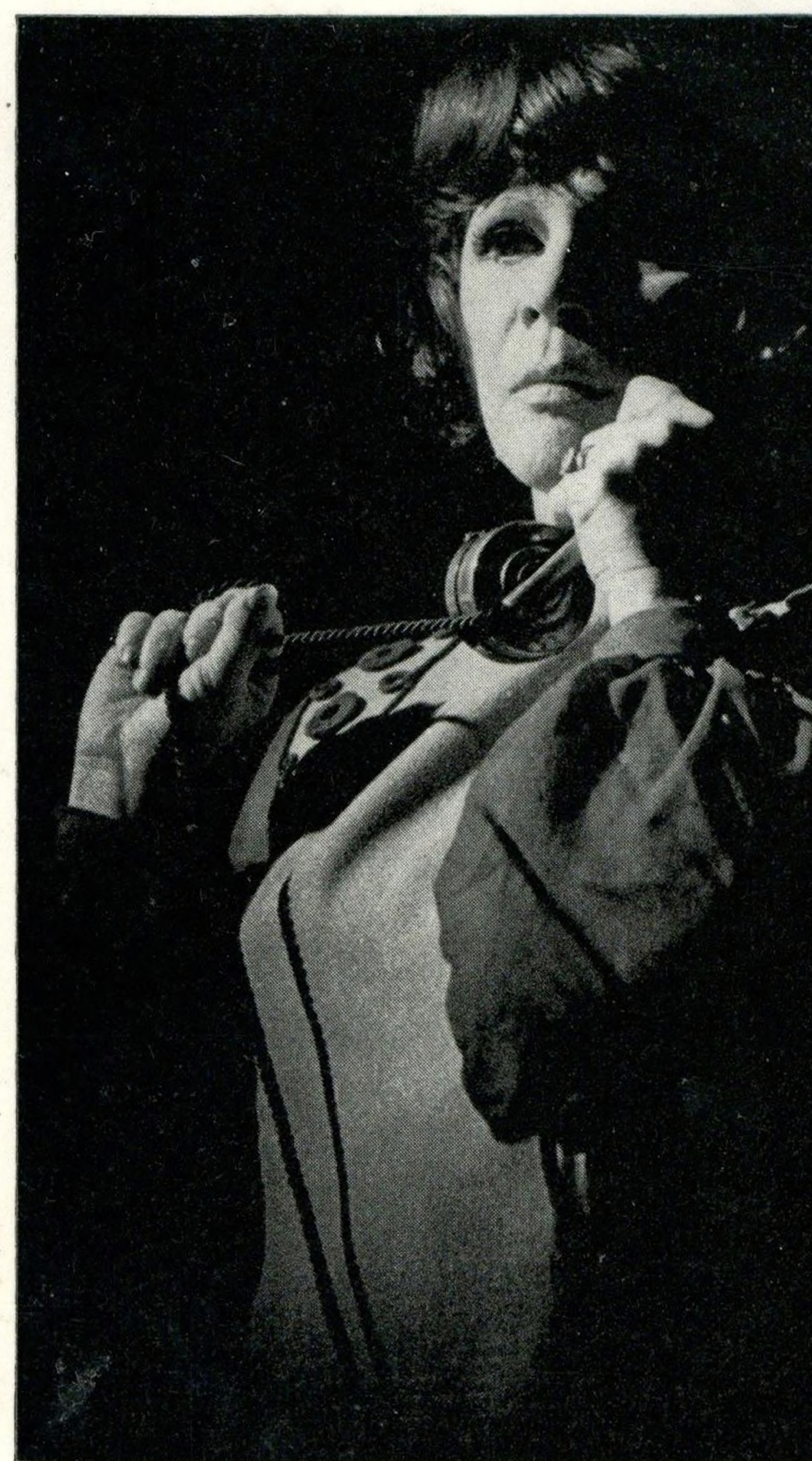

Jaroslava
Adamová

& Jean
Cocteau
Lidský
hlas

PŘELOŽILA EVA BEZDĚKOVÁ
ZVUKOVÁ KOMPOZICE
VÁCLAV ZAMAZAL

/Z REPERTOÁRU PRAŽSKÉ VIOLY/

Už samo spojení „lidský hlas“ má v sobě něco zázračného. Myšlenky jsou skryté, slova mohou zrazovat, ale hlas — stejně jako výraz očí — je pravda sama. Kdo umí naslouchat, zachytí odlesk nitra v tónech, v barvě, v dynamice hlasu, v jeho rozechvění i v jeho mlčení. Hlas je primární, byl na počátku, z jeho neartikulovaného zvuku se zrodilo slovo. Slovo, žijící především opět hlasem — slovo psané je forma následná, je to hlas zbavený života, a tedy často mrtvá litera. Můžeme jí vdechnout život, je-li v nás schopnost tvořit, mají-li pro nás slova ještě *obsah*, nejsou-li jen pouhým významovým kódem. Hlas je život. Lidský hlas je naděje bytí. Ale také jeho smrt. Neboť není počátku, který by nebyl předznamenáním konce. Tato skutečnost může vzbuzovat bolest, posilovat pesimistické nálady, k nimž mívá lidská přirozenost sklon. Ale může a měla by být také *osvobozující*. Měla by být inspirací k vědomí radosti: žiji, a tedy musím tvořit, žiji, a tedy mám povinnost být. Neboť bytí znamená víc než žít. Je to aktivita, uskutečněná naděje života. Lidský hlas zhmotněný v pravdu skutečnosti.

Cocteauův *Lidský hlas* je už sám konec, epilog delší životní etapy, jeden přerušovaný dlouhý telefonický rozhovor — už bez stěbla naděje. Skutečný epilog, konec. Smrt? Nikoliv. Pro nás tato opuštěná žena nekončí sebevraždou jako v nějaké antické tragédii. Její poslední slova jsou vyznáním lásky. Stále miluje toho, který ji opouští. A bude ho milovat — protože její láska byla nesobecká, milovala ho kvůli němu a ne kvůli sobě. Děsí ji samota, zoufale ji děsí, chce ale být statečná, neboť ani v jejím myšlení, ani v jejích citech se nezrodila nenávisť, tento krutý protipól lásky. Její láska má v sobě pokoru, protože ví, že pravá láska je dar a práce. Milost a denní tvorba této nejvyšší hodnoty. Nezištný a otevřený pohled očí a obnažený lidský hlas.

Jean Cocteau (1889—1963), tento syntetický umělec a enfant terrible francouzské avantgardy žijící s maskou proteovství, se srdcem hlubokého lidského citění a se smyslem pro každodenní společenskou realitu, byl především *básníkem*. Básníkem verše, prózy, dramatu, esejistiky, filmu a kresebného projevu. Básníkem proto, že viděl očima umělce, pro něhož sdělovaná realita není statickým odrazem skutečnosti; že cítil srdcem, které transformuje myšlenky a city do metafor, a že tedy hovořil slovy, která vytvářejí napětí mezi sdělením a krásou vysloveného a mezi vysloveným a tajemstvím

ÚPRAVA A REŽIE JOSEF HENKE
REALIZACE SNÍMKU JARMILA BEZDĚKOVÁ
ZVUKOVÁ REŽIE ING. ADOLF ŘÍPA / STŘIH A MIXÁŽ JIŘÍ BARTOŠ
TECHNICKÁ SPOLUPRÁCE VLADIMÍR KRAFFER
/NAHRÁNO 15.—24. ŘÍJNA 1973 V PRAŽSKÉM STUDIU LUCERNA/

zamlčeného: připravují tak prostor pro naši zkušenost a fantazii. Jsme spoluúčastní nikoliv zrodu díla, ale jeho dozrávání. V nás a námi žije — jinak je „archivováno“ a čeká, až bude vyvoláno jménem. Čekává často na lidský hlas, aby zhmotnil slovo a učinil je tělem skutečnosti.

Lidský hlas Jeana Cocteaua (napsaný 1929) je považován za jeden z nejoriginálnějších a herecky nejobtížnějších ženských monologů. Je nepřetržitě na repertoáru divadel, byl zfilmován, existují jeho nesčetné realizace rozhlasové a televizní, byl natočen na gramofonové desky, stal se libretem opery. Patří mezi prvořadě herecké úkoly. Herecké? Zjistěte — ale nedejme se příliš klamat tím, že byl tak napsán, jako monolog herecký. Vznikl v době, kdy experiment mohl prorazit jen na jevišti: generální zkouška vyvolala skandální atmosféru. Takové obnažení lidského nitra a modernismus celého pojetí, to nebylo nic pro oficiální měšťácké publikum.

Tedy náročný úkol herecký — jenže s důrazem na slovní projev a nikoliv na mimickou akci. Monolog básnický s akcentem na *hlas*. Neboť lidským hlasem není tu jen hlas milovaného (u nás byl poprvé hrán Olgou Scheinpflugovou roku 1933 pod matoucně upraveným názvem *Milovaný hlas*), nýbrž je to především *její* hlas, který je lidským hlasem pro posluchače. Ano, víc posluchače než diváky. I když tento *lidský hlas* se může stát „viditelným“.

To je případ Jaroslavy Adamové a režijního pojetí Josefa Henkeho, který s ní tento úkol řešil na televizní obrazovce, na pódiu Violy a nyní ve stereofonním pojetí na gramofonové desce. Tato technika dodává hlasu prostor, umožňuje jeho dozrání, rozechvívá zvukem ticho. Důraz na hlas je dán už vstupními akordy rozloženého lidského hlasu, který je neustále počínáný a zároveň přeznívající; přechází do echa slov, která se přibližují a zase vzdalují, a vrcholí trojí zvukovou podobou úvodního *Haló*, tohoto běžného slova telefonních rozhovorů, slova, v němž Adamová dokáže předznamenat celou tragédii. A už jsme do ní vtaženi, bez expozice rovnou do posledního dějství lidského dramatu. Právě v tom je síla Cocteauova a velké umění Adamové, že se stáváme samozřejmou součástí této tragédie, že ji spolužijeme. Monolog není tedy skutečným monologem, nýbrž dialogem, neboť provokuje posluchače s neúprosnou naléhavostí, aby se ztotožnil s jedním z oně dvojice, kterou ještě jednou a naposled spojuje drát, jímž „zázračně“ proniká lidský hlas. A je

ovšem dialogem už také proto, že na neviditelné straně u jednoho neviditelného telefonu je muž. Není důležité, že neslyšíme jeho hlas, ale je podstatné, že tušíme, co a jak říká. Jednak ze slov, jimiž vy-
bavil svou hrdinku Jean Cocteau, a především z reakcí, kterými ji zhmotnila Jaroslava Adamová.

Čeho všeho je schopen lidský hlas! Ta „přehlídka“ možností, uspořádaná na této desce v řádu lidského prožitku a uměleckého zobrazení, je obdivuhodná. Jistě, Adamová má výrazně příznakový hlas, to je předpoklad, žádné nalakované předstírání, žádná překultivovaná artikulace, která přestává mít rozměr pravdy. Je to zkušená herečka umí konverzačku stejně jako veselohru nebo tragédii. Herečka rodem, ne jen vůlí. Ale to všechno by nestačilo. Potkala se s *Lidským hlasem* ve chvíli optimální lidské i umělecké zralosti, v době, kdy byla „načasovaná“ právě pro podobný úkol. Než jej natočila na desku, žila s ním ze své vůle téměř tři léta před publikem, ale bez rampy, tedy absolutně obnažená. Ten text se stal „jejím“, umělecký tvar se prolul s životem. Na tom pódiu byl kontakt s publikem naprosto těsný, lidský osud jako by ležel na dlaní — otevřené srdce, pohledte — a to vše se odehrávalo především ve slovech, v hlase. Akce mohla být jen střídma — k prospěchu věci. A tak přišel ke slovu především rytmus slov a vět, to srdce umění, a tempo, klesavé i stoupavé, mírné i prudké, resignované i vášnivé, plouživé i šílené, zemdlené a zachycené v prostoru jako pták v kleci. Pošlapaná duše. A barva hlasu, tolik proměnné spektrum tónů, které vytvářejí atmosféru. A intenzita přivolávající srozumitelná srdce, neboť ticho sblíží a výkřik volá o pomoc. A přerývanost hlasu, jeho zadrhávání, lámání, zborcení, vytrácení se echo v doznívání dechu, který není mlčenlivý. A pauza, ten čaroděj času, pauza křehká i brutální, pauza pro naději i radost stejně jako pro vzdalování a cizotu. A tehdy dialog s partnerem na drátě se skutečně změní v monolog: on už nevnímá, co je ve slovech (a už vůbec ne, co je za nimi), zní mu jen kód slov, ne jejich obsah: už je bez citu. Ale ona ho miluje. Skutečná láska unese i tuto jen zdánlivou absurditu. Neboť ta žena je osobnost.

A jen velké interpretační umění unese tento text. V jeho abstrakci, kterou musí zkonkrétnit právě jen a jen hloubka citu, jak jej může vyslovit jeden lidský hlas.

Hlas Jaroslavy Adamové to udělal cestou pravdy.

vju

